

ADRIAN ULJASZ
UNIwersytet Rzeszowski*

Irena Semadeni-Konopacka (1901–1984) – zasłużony lekarz, współtwórczyni tradycji polskiej stomatologii, żołnierz Armii Krajowej

Wielką rolę w tworzeniu polskiej tradycji niepodległościowej odegrali lekarze uczestniczący w walkach wojennych, partyzanckich i powstańczych, służący pomocą medyczną walczącym oraz ludności cywilnej. Do takich osób należała stomatolog Irena Semadeni-Konopacka (1901–1984), będąca żoną polskiego prawnika, sportowca, dziennikarza sportowego, członka Armii Krajowej i żołnierza powstania warszawskiego Tadeusza Semadeniego¹. Doktor Semadeni ma duży wkład w rozwój ojczystej stomatologii jako lekarz, naukowiec i dydaktyk.

Bohaterka tego artykułu urodziła się 5 maja 1901 r. w miejscowości Hołuzja, położonej na Wołyniu, w powiecie Sarny. Rodzicami byli inżynier Wojciech Konopacki, zmarły w 1953 r., i Konstancja Konopacka, która żyła do 1917 r. Nazwisko panięńskie matki brzmiało Zaleska².

* Wydział Socjologiczno-Historyczny, Instytut Historii, Zakład Kulturoznawstwa, e-mail: adrianuljasz5@wp.pl.

¹ Por. A. Uljasz, *Tadeusz Semadeni (1902–1944). Polski sportowiec, działacz i dziennikarz sportowy, bojownik antyhitlerowskiego ruchu oporu*, „Przeгляд Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 1, s. 59–77.

² A. Supady, J. Supady, *Semadeni-Konopacka Irena, pseud. konspiracyjny Konstancja (1901–1984)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVI, Warszawa–Kraków 1995–1996, s. 201; *Spis fachowych pracowników służby zdrowia zatwierdzony i zalecony do użytku służbowego przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej*, Warszawa 1964, s. 308, 527 (informacje dotyczące Ireny Semadeni-Konopackiej).

Rodzina Konopackich miała się legitymować szlachecką genealogią, sięgającą średniowiecza³. Po 1905 r. Wojciech i Konstancja Konopaccy z córką przenieśli się do miasta Konotop, odległego o 250 km od Kijowa. Wojciech podjął pracę w kolejnictwie. Kiedy w 1917 r. umarła matka, ojciec i córka zamieszkali w Moskwie⁴. Irena kształciła się w tym mieście już od 1909 r., w rzymskokatolickim gimnazjum żeńskim⁵. W szkole nauczyła się biegle dwóch języków obcych: rosyjskiego oraz francuskiego⁶, przydatnych w dorosłym życiu w pracy naukowej.

Po rewolucji październikowej 18-letnia Irena Konopacka uzyskała zgodę władz radzieckich na wyjazd do Polski. Znalazła się w niej w 1919 r. Ukończyła edukację na poziomie szkoły średniej, zdając maturę w prywatnej placówce żeńskiej, prowadzonej w Warszawie przez Halinę Gepnerówną. Następnie podjęła w tym mieście studia politechniczne. Była w trudnej sytuacji materialnej. Środki na życie zdobywała, głównie dając korepetycje z matematyki. Mieszkała w ubogiej dzielnicy Powiśle. Szybko zmieniła kierunek studiów na tańszy, podejmując edukację w zakresie stomatologii, prowadzoną przez Państwowy Instytut Dentystyczny w Warszawie. W 1925 r. uzyskała tytuł zawodowy lekarza dentysty⁷. Jej pierwszym miejscem zatrudnienia był prywatny gabinet stomatologiczny profesora Alfreda Meissnera w Warszawie. Irena Konopacka pracowała jako jego asystentka. Od 1926 do 1932 r. wykonywała przy profesorze Meissnerze tę samą pracę w placówce leczniczo-naukowej – Klinice Chirurgii Stomatologicznej Państwowego Instytutu Dentystycznego. W 1932 r. została przyjęta na lekarski wolontariat do Kliniki Położnictwa i Chorób Kobiety, działającej w ramach Uniwersytetu Warszawskiego. Wykonywała tę pracę społeczną do

³ E. Konopacka, *Kronika rodu Konopackich z Konopat i Polkowa*, Pelplin 1994, s. 13, s. nienumerowana między s. 78 a 79 (drzewo genealogiczne pt. *Rodowód Konopackich*).

⁴ *Ibidem*, s. 87.

⁵ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201.

⁶ J. Kraszewski, *Wspomnienie pośmiertne o prof. dr Irenie Semadeni-Konopackiej*, „Chirurgia Szczękowo-Twarzowa i Stomatologiczna” 1985, R. I, nr 1 (1), s. 75.

⁷ E. Konopacka, *op. cit.*, s. 106; A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201. Por. też *Spis fachowych pracowników służby zdrowia, zatwierdzony i zalecony do użytku służbowego przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej pismem z dnia 4 VI 1960 r. nr KN. WER 0/25 60*, Warszawa 1961, s. 437 (informacje dotyczące I. Semadeni-Konopackiej); *Rozprawy na stopień doktora medycyny, stomatologii i farmacji w latach 1945–1952*, oprac. i wstępem historycznym opatrzył Z. Woźniakowski, Warszawa 1963, s. nienumerowane.

1935 r., badając związek między chorobami stomatologicznymi a ciążą i dolegliwościami narządu rodnoego. W okresie 1928–1944 była stomatologiem w Banku Polskim, mającym siedzibę w Warszawie. Na trzy lata przed wybuchem II wojny światowej podjęła pracę w Szpitalu Wolskim, usytuowanym w warszawskiej dzielnicy Wola. Miejscem jej zatrudnienia były Klinika Stomatologiczna oraz Oddział Wewnętrzny (chorób wewnętrznych)⁸. Dodatkowe źródło doświadczenia zawodowego i dochodu stanowiła prywatna praktyka dentystyczna⁹.

W 1927 r. wyszła za mąż za Tadeusza Semadeniego. Od ślubu do przejścia na emeryturę posługiwała się podwójnym nazwiskiem. W 1928 r. urodziła syna, Allana. Drugie dziecko, Zbigniew, przyszło na świat w 1934 r.¹⁰ Przed wybuchem wojny Irena umieściła synów w Stawkach na Wołyniu, w majątku krewnych swej matki, noszących nazwisko Zaleski. Chciała uchronić potomstwo przed działaniami wojennymi. Brała udział w kampanii wrześniowej podobnie jak mąż, objęta mobilizacją ze względu na wykonywany zawód. Po ataku radzieckim na Polskę 17 września 1939 r., oddział, w którym służyła, się rozpadł. Irenie Semadeni-Konopackiej udało się odebrać ze Stawek dzieci i przedostać się z nimi do okupowanej Warszawy¹¹.

Po powrocie do stolicy Polski nadal prowadziła prywatny gabinet, będący podstawą bytu materialnego rodziny w czasie okupacji. Mieszkała z mężem i synami w Śródmieściu, na ulicy Noakowskiego¹². Miejsce pracy było dobrym kamuflażem działalności konspiracyjnej w ramach Armii Krajowej (AK)¹³, głównie dlatego, że pozwalało na duży przepływ ludzi. Doktor Semadeni-Konopacka, działająca w AK pod pseudonimem „Konstancja”, będącym nawiązaniem do imienia zmarłej matki, prowadziła praktykę wspólnie z doktor

⁸ E. Konopacka, *op. cit.*, s. 106; A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; T. Marcinkowski, *Pamięci zmarłych profesorów, docentów i kierowników klinik Pomorskiej Akademii Medycznej w latach 1978–1988*, „Annales Academiae Medicae Stetinensis Pomorska Akademia Medyczna im. Gen. Karola Świerczewskiego w Szczecinie” 1978–1988, Suplement 25 IV, Dziesięciolecie Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, s. 50 (biogram pt. *Prof. dr med. Irena z Konopackich Semadeni 1901–1984*, będący częścią publikacji T. Marcinkowskiego).

⁹ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201.

¹⁰ Por. m.in. E. Konopacka, *op. cit.*, s. 107; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50.

¹¹ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 107.

¹² T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50; A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 107.

¹³ E. Konopacka, *op. cit.*, s. 107; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50.

Janiną Krzyżanowską, której mąż, Aleksander Krzyżanowski ps. „Wilk”, był komendantem okręgu wileńskiego AK¹⁴.

Irena Semadeni-Konopacka działała w ruchu oporu, służąc pomocą lekarską konspiratorom, a także jako tzw. ciotka cichociemnych. Funkcja ta polegała na wstępnej opiece nad kurierami z Londynu, zrzuconymi do kraju na spadochronach¹⁵. Wśród podopiecznych doktor „Konstancji” znalazł się podporucznik Wojciech Lipiński ps. „Lawina”. Przewiozła go ona karetką ze Skarżyska Kamiennej do Warszawy 12 maja 1943 r. Irena Semadeni przyjmowała „skoczków” w swym mieszkaniu w Warszawie¹⁶. Inni żołnierze AK – „ciotki” – to m.in. Stefania Dowgiałło, Zofia Franio, Irena Gumińska, Irena Jędrzejowska, Wanda Młodzianowska, Helena Mysłowska, Maria Natanson-Sędziewska, Magdalena Ochman, Irena Potworowska, Helena Wańkowicz, Maria Wańkowicz, Zofia Woyzbun, Krystyna Zelwerowicz¹⁷. Jeden z cichociemnych, Stanisław „Agaton” Jankowski, tak wspominał działalność kobiet: „Nazwa »ciotka« powstała i przylgnęła samorzutnie. Nazwisko fałszywe, często zmieniane – więc najprościej było »ciociu«. Umówić się przez telefon, zostawić wiadomość na »skrzynce«, rozmawiać idąc ulicą. Różne były organizacyjne »ciotki«, młode i starsze, pogodne i zatroskane. Ale wszystkie bezgranicznie odważne i całym sercem oddane swoim »ptaszkom«”¹⁸. Opiekunki nazywały spadochroniarzy „ptaszkami”. Najpierw trafiali pod opiekę „ciotek”, pracujących w komórce „Ewa”. Była ona nadzorowana przez V Oddział Komen dy Głównej (KG) AK, czyli oddział łączności. Po zaaklimatyzowaniu się „skoczków” w okupowanym kraju nadzór nad nimi przejmowała komórka „Ptaszki U”, mająca nad sobą I Oddział KG – operacyjny. Oddział operacyjny rozdysponowywał cichociemnym przydziały służbowe. „Ciotki” sprawowały opiekę także nad żołnierzami, którzy uciekli z niemieckich obozów jenieckich¹⁹.

¹⁴ E. Konopacka, *op. cit.*, s. 107.

¹⁵ *Ibidem*, s. 107–108; A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50; A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, przedmowa A. Gieysztor, Warszawa 1987, s. 141 (hasło: *Semadeni Tadeusz 1902–1944, pseud. Teodor, Witold*).

¹⁶ J. Tucholski, *Cichociemni*, wyd. 3 uzupełnione, Warszawa 1988, s. 147.

¹⁷ S. Jankowski „Agaton”, *Z fałszywym ausweisem w prawdziwej Warszawie. Wspomnienia 1939–1946*, t. I, Warszawa 1996, s. 320. Imiona i nazwiska „ciotek” – wymienione według kolejności alfabetycznej nazwisk, podobnie jak we wspomnieniach Jankowskiego.

¹⁸ *Ibidem*, s. 319.

¹⁹ *Ibidem*.

W czasie powstania warszawskiego doktor „Konstancja” służyła w szeregach zgrupowania AK „Kryśka”, działającego w dzielnicy Czerniaków. Pracowała kolejno w dwóch powstańczych szpitalach. Pierwszym był Szpital ZUS, usytuowany na rogu ulic Czerniakowska i Ludna, a drugim była placówka szpitalna na ulicy Okrag w Śródmieściu²⁰.

Pod koniec walk powstańczych, we wrześniu 1944 r., doktor Semadeni podkreślała, że pozostanie z rannymi, nie opuści bez nich szpitala. Zgodnie z relacją Janiny Chmielińskiej, opiekującej się pacjentami, doktor „Konstancja” liczyła na uszanowanie przez Niemców prawa międzynarodowego, mającego ich skłonić do pozostawienia rannych przy życiu²¹.

Inna uczestniczka powstania, pisarka Nadzieja Drucka, opisała postawę Ireny Semadeni-Konopackiej jako powstańczego lekarza, wspominając, w jaki sposób doktor wykonywała pracę w czasie bombardowań: „Doktor Konstancja pochyla się nad głową nieznanego powstańca i zakrwawioną ręką dotyka jego czoła, odgarnia włosy. Zmęczyła się, usiadła. – [...] Ten chłopak będzie żył. A mój już nie – dodaje cicho. I zaraz potem: – Wygotujcie narzędzia, a gdy będziecie wycierać podłogę, ostrożnie, bo wszędzie pełno szkła, można się skaleczyć. – Powtarza raz jeszcze w zamyśleniu: – Można się skaleczyć”²².

Tragicznym wydarzeniem było rozstrzelanie 19 września 1944 r. przez oddziały SS prawie wszystkich osób spośród ponad stu pacjentów doktor Semadeni-Konopackiej na Okrag, gdzie pełniła funkcję lekarza naczelnego. Niemcy zmusili doktor Semadeni do stwierdzania zgonów. Lekarce udało się uratować życie 17 osobom, postrzelonym w egzekucji, ale nie zabitym. Wyjednała u hitlerowskich zbrodniarzy, by nie pozbawiali tych osób życia, mówiąc o „tradycji próby ognia”. Udzieliła pierwszej pomocy lekarskiej ocalonym. Przed egzekucją usiłowała ratować wszystkich rannych, tłumacząc, że wśród osób hospitalizowanych nie ma wojskowych. Liczyła na skuteczność swych wyjaśnień, bo wcześniej przebrała część podopiecznych, będących powstańcami, w odzież cywilną

²⁰ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201.

²¹ Janina Chmielińska, [w:] M. Czerwińska-Buczek, *Powstańcy '44. Bohaterowie i świadkowie. Rozmowy i relacje*, Warszawa 2015, s. 265 (wspomnienie Janiny Chmielińskiej, zanotowane i opracowane do druku przez M. Buczek) (fragment wspomnienia zatytułowany »Banditen. Partizanen«).

²² N. Drucka, *Trzy czwarte... wspomnienia*, Warszawa 1977, s. 150 (fragment rozdziału *Operacja*, wydrukowanego na s. 147–150).

i zorganizowała ukrycie broni, a także odznak wojskowych i dokumentów²³. Po zbrodni z 19 września doktor „Konstancja” przekonała dowódcę innego oddziału niemieckiego do wydania zgody na ewakuację, dzięki czemu została ewakuowana z większością chorych i dziesięcioletnim synem Zbigniewem do punktu zbornego dla rannych na ul. Czerwonego Krzyża. Przebywali tam do 2 października²⁴, czyli czasu zakończenia powstania.

W powstaniu warszawskim zginęli jako żołnierze mąż Ireny Semadeni-Konopackiej Tadeusz i starszy syn Allan. Szesnastoletni Allan ps. „Bomba” walczył w zgrupowaniu Armii Krajowej o nazwie „Golski”. Wcześniej był harcerzem w Szarych Szeregach. Młodszy syn, Zbigniew, przeżył wojnę²⁵. Później został matematykiem i profesorem zwyczajnym. Instytucje, z którymi się związał zawodowo, to Uniwersytet Warszawski oraz Polska Akademia Nauk²⁶.

²³ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; S. Bayer, *Szpital doktor Konstancji, „Służba Zdrowia”* 1969, R. XI, nr 12 (1020), s. 8; idem, *Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939–1945*, Warszawa 1985, s. 138–139; B. Urbanek, *Pielęgniarki i sanitariuszki w powstaniu warszawskim 1944 r.*, Warszawa 1988, s. 304; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 109–110; O. Budrewicz, *Sagi warszawskie. Trzecia seria sensacyjnych i powszednich, romantycznych i prozaicznych dziejów rodzin warszawskich*, Warszawa 1983, s. 30–31 (fragment rozdziału *Nadwiślańscy Szwajcarzy*, dotyczącego rodziny Semadenich); idem, *Nadwiślańscy Szwajcarzy (dokończenie z poprzedniego numeru)*, „Stolica” 1980, R. XXXV, nr 15 (1686), s. 6 (artykuł popularnonaukowy O. Budrewicza z cyklu *Sagi warszawskie*, dotyczący rodziny Semadenich) [cz. 2 artykułu, zajmująca s. 6–7] (por. też pierwsza część przywołanej publikacji: idem, *Nadwiślańscy Szwajcarzy*, „Stolica” 1980, nr 13/14 [1684/1685], s. 18–19); „Róg” (Z. Milewicz), *W niemieckich rękach*, [w:] *Drogi cichociemnych*, [red. J. Tucholski], Warszawa 1993, s. 364–365. Powstanie Zygmunt Milewicz „Róg” opisał uratowanie 17 niedobitych rannych, pisząc we wspomnieniach: „[...] po wyjściu Niemca dr »Konstancja« wyciągnęła spośród trupów 17 osób, które jeszcze żyły. Opatrzyła rany i umieściła ich w jednej piwnicy. W czasie jej zabiegów wpadł tam nagle oficer SS, pytając, co tu jeszcze robi, skoro jej pacjenci zostali już zlikwidowani. / Odpowiedziała, że 17 osób jeszcze żyje i że nawet w średniowieczu był zwyczaj, iż pozwalano żyć tym, którzy przeszli próbę ognia, a ci ludzie chyba ją odbyli. Niemiec zgodził się pozostawić ją w spokoju”. „Róg” (Z. Milewicz), *op. cit.*, s. 365.

²⁴ S. Bayer, *Służba zdrowia...*, s. 139.

²⁵ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; Z. Semadeni, *Ojciec i syn – Tadeusz i Allan Semadeniowie*, „Jednota” 1994, R. XXXVIII, nr 8 (452), s. 12–14; A. Sękowska, *Semadeni Allan Andrzej, e-r, s. Tadeusza e-r i Ireny z d. Konopackiej, ur. 17 kwietnia 1928*, [w:] *Ewangelicy warszawscy w walce o niepodległość Polski 1939–45. Słownik biograficzny*, t. I, Warszawa 2007, s. 508; B. Tuszyński, *Sportowe pióra*, Warszawa 1994, s. 211 (rozdział *Nadwiślański „Szwajcar” – ojcem sportu pływakiego w Polsce*, poświęcony Tadeuszowi Semadeniemu).

²⁶ Por. m.in. O. Budrewicz, *Sagi warszawskie...*, s. 34–35 (fragment rozdziału *Nadwiślańscy Szwajcarzy*).

Po powstaniu doktor Semadeni-Konopacką i pacjentów ewakuowano z miasta, podobnie jak innych mieszkańców. Mieszkała w podwarszawskich Otrębusach, a następnie stosunkowo niedaleko Krakowa, w Brzuchani pod Miechowem. Z Brzuchani powróciła w okolice Warszawy i zamieszkała w Podkowie Leśnej. W wymienionych miejscowościach prowadziła prywatną praktykę dentystyczną²⁷. Zamierzała wrócić do Warszawy, z czego zrezygnowała po uzyskaniu informacji o spaleniu przez Niemców jej domu na Noakowskiego²⁸.

W lipcu 1945 r. Irena Semadeni-Konopacka przeniosła się do Gdańska²⁹. W Klinice Chirurgii Stomatologicznej Akademii Lekarskiej podjęła pracę na stanowisku adiunkta. Jednocześnie była kierowniczką kliniki. Poza tym wciąż prowadziła prywatny gabinet. W latach 1946–1949 uzupełniła wykształcenie, uzyskując dyplom lekarza medycyny na gdańskiej Akademii Medycznej³⁰, co pomogło jej w prowadzeniu interdyscyplinarnych badań naukowych.

W lipcu 1950 r. zdobyła na swojej uczelni stopień doktora medycyny na podstawie rozprawy *Choroby jamy ustnej w okresie ciąży i porodu*. Dysertacja została opublikowana w czasopiśmie „Ginekologia Polska”³¹. Promotorem był ginekolog, kierujący Kliniką Położnictwa i Chorób Kobięcych Akademii Medycznej w Gdańsku, prof. zw. Henryk Gromadzki, będący twórcą prowadzonej przez siebie kliniki. Jego badania oraz publikacje dotyczyły patologii ciąży, porodu oraz porodu, zapalenia narządów płciowych, technik operacyjnych, problematyki związanej z nowotworami³².

²⁷ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 111.

²⁸ E. Konopacka, *op. cit.*, s. 111.

²⁹ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201.

³⁰ *Ibidem*; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 111; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50; *Rozprawy na stopień doktora medycyny...*, s. nienumerowane.

³¹ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 112; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50; J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 75; *Rozprawy na stopień doktora medycyny...*, s. nienumerowane; <http://www.bibliografia.gumed.edu.pl/cgi-bin/expertus3e.exe> (dostęp: 6 XII 2017) (Bibliografia Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego) (w przywołanej bazie – informacja o doktoracie I. Semadeni-Konopackiej). Por. publikacja doktoratu: *Choroby jamy ustnej w okresie ciąży i porodu*, podała I. Semadeni-Konopacka, „Ginekologia Polska” 1950, R. XXI, nr 4/6 (214/216), s. 673–698.

³² <http://www.bibliografia.gumed.edu.pl/cgi-bin/expertus3e.exe> (dostęp: 6 XII 2017) (Bibliografia Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego) (informacja o prof. Gromadzkim jako promotorze I. Semadeni-Konopackiej); M. Małecka, Z. Machaliński, S. Konieczna, *Henryk i Wojciech Gromadzcy – twórcy powojennej ginekologii gdańskiej*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2007, R. LXX,

Krótko po obronie doktoratu, w styczniu 1951 r., Irena Semadeni-Konopacka zmieniła miejsce pracy na Pomorską Akademię Medyczną w Szczecinie. Powierzono jej kierownictwo Kliniką Chirurgii Stomatologicznej oraz obowiązki zastępcy profesora. Zorganizowała tę jednostkę uczelni od podstaw i prowadziła ją do 1969 r. Od 1952 r. dodatkowo szefowała Przychodnią Chirurgii Stomatologicznej, a w 1953 r. została konsultantem wojewódzkim³³ w zakresie swej specjalności medycznej. Poza tym Irena Semadeni-Konopacka, wspólnie z innymi osobami, powołała do życia Oddział Stomatologii Pomorskiej Akademii Medycznej, którym kierowała od 1953 do 1968 r. W połowie lat pięćdziesiątych awansowała na docenta, a w 1961 r. na profesora nadzwyczajnego. Legitymowała się dorobkiem w zakresie kształcenia młodych pracowników nauki jako promotor siedmiu doktoratów i opiekun jednego przewodu habilitacyjnego. W latach sześćdziesiątych wchodziła w skład Okręgowej Komisji Kontroli Zawodowej, działającej w ramach Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Szczecinie. Uzupełnieniem pracy na uczelni była prywatna praktyka³⁴.

Ważne miejsce wśród artykułów naukowych Ireny Semadeni-Konopackiej zajmuje wspomniana praca o *Chorobach jamy ustnej w okresie ciąży i połogu*, będąca publikacją dysertacji doktorskiej. Autorka przedstawiła wyniki swych badań rozpoczętych w latach trzydziestych w Klinice Chorób Kobięcych i Położnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, kontynuowanych w drugiej połowie lat czterdziestych w Klinice Chorób Kobięcych i Położnictwa Akademii Medycznej w Gdańsku. W Warszawie przebadala 276 przypadków, a w Gdańsku 250. W rozprawie przeanalizowała zgromadzony materiał empiryczny. Odwołała się też do literatury medycznej. Opracowała ilustracje – kopie zdjęć rentgenowskich i rysunki³⁵. Sformułowała następujące wnioski: „1) próchnica zębów w czasie ciąży szerzy się bardzo szybko. 2) Poza stosowaniem preparatu wapnia i witamin zęby muszą być dokładnie i starannie leczone, aby zapobiec obumieraniu miazgi. 3) Zęby martwe bezwzględnie należy usuwać. 4) Nadziąślaki w okresie ciąży są przeważnie pocho-

s. 157–158; J. Mielnik, *Henryk Gromadzki 1886–1952*, [w:] *Historia chirurgii dyscyplin zabiegowych i anestezjologii Gdańska i regionu gdańskiego. Sympozjum naukowe 20 maja 1989 r. Pamiętnik*, red. Z. Wajda, Gdańsk 1989, s. 130–131.

³³ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 201–202; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 112; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50–51.

³⁴ J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 75–76; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 51.

³⁵ Por. *Choroby jamy ustnej w okresie ciąży i połogu...*, s. 673–698.

dzenia zapalnego. 5) Ogniska zakażenia i przewlekłe stany zapalne w jamie ustnej mogą być uczynniane przez ciążę. 6) W drugiej połowie ciąży przewlekłe stany zapalne w jamie ustnej zakażają się i wymagają nieraz interwencji chirurgicznej. 7) Zabiegi krwawe w jamie ustnej nie powodują same przez się zaburzeń w okresie ciąży. 8) Ogniska ropne okołozębowe wywierają ujemny wpływ na przebieg porodu i być powodem ogólnego zakażenia³⁶. Wypowiedziała opinię, że „W obecnej dobie społeczeństwa medycyny, przy poradniach dla kobiet ciężarnych powinny być uruchomione przychodnie dentystyczne, które by czuwały nad stanem uzębienia i jamy ustnej ciężarnych³⁷”.

Inny problem medyczny znajdujący się w zakresie zainteresowań naukowych Semadeni-Konopackiej to choroba o nazwie promienica twarzowo-szyjna, leczona przez chirurgów stomatologicznych, dermatologów i otolaryngologów. Szczecińska lekarz poświęciła promienicy ponad stustronicową książkę, wydaną w 1955 r. przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich (PZWL) w Warszawie³⁸. Zgodnie z wyjaśnieniem autorki „Promienica twarzowo-szyjna (actinomycosis) jest to swoisty proces zapalny tkanek wywołany promieniowcem. Dla promienicy twarzowo-szyjnej [...] typowe jest występowanie twardych lub guzowatych nacieków w tkankach miękkich. Cechą charakterystyczną jest podstępny początek kojarzenia się procesów wytwórczych ze zmianami wstecznymi oraz skłonność do powstawania przetok. Wczesne objawy kliniczne bywają różne, co utrudnia rozpoznanie³⁹”. Doktor Semadeni-Konopacka opisała historię dolegliwości, badanej od połowy XIX w., zarazek promienicy, źródła zakażeń (etiopatogenezę), aspekt epidemiologiczny, symptomy, zasady rozpoznania, różnicowania z chorobami mającymi po części podobne do promienicy objawy. Omówiła metody leczenia. Zwróciła uwagę na możliwe powikłania i profilaktykę. Odwołała się do doświadczeń zebranych w trakcie leczenia chorych w Akademii Medycznych w Gdańsku i Szczecinie, a także do literatury polskiej i obcojęzycznej⁴⁰. Pisząc o zapobieganiu chorobie, poparła opinię, że należy ono do dentystów, co

³⁶ *Ibidem*, s. 694–695.

³⁷ *Ibidem*, s. 695.

³⁸ I. Semadeni-Konopacka, *Promienica twarzowo-szyjna*, Warszawa 1955. Por. też A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 50–51; J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 75–76.

³⁹ I. Semadeni-Konopacka, *op. cit.*, s. 5.

⁴⁰ *Ibidem, passim*.

uzasadniła występowaniem największej liczby zachorowań w obrębie twarzoczaszki. Jako konieczną przyczynę powstania zakażenia określiła wystąpienie urazu. Zalecając stomatologom podjęcie działań profilaktycznych, konkludowała: „Opierając się na badaniach Baranowej i Lorda wiemy, że w kamieniu nazębnym spotyka się prawie zawsze saprofitujące promieniowce, logicznym więc wnioskiem jest konieczność walki z kamieniem nazębnym i jak najstaranniejszego zapobiegania próchnicy”⁴¹.

Przyczyn oraz diagnostyki tej samej choroby dotyczy artykuł Ireny Semadeni-Konopackiej i Cezarego Pawczyńskiego, zamieszczony w czasopiśmie „Polski Tygodnik Lekarski”, wydawanym przez Polskie Towarzystwo Lekarskie (PTL)⁴². Autorzy, gromadząc materiał doświadczalny, m.in. obserwowali promieniowce w próbkach kamienia nazębnego, miazgi próchnicznej, wyskrobin z zębodołów oraz migdałków podniebiennych, pobranych od osób zdrowych oraz dotkniętych promienicą twarzowo-szyjną⁴³. Wykorzystali też doświadczenia zaprezentowane przez innych lekarzy w publikacjach polskich, rosyjskich, włoskich, a także anglo- i niemieckojęzycznych⁴⁴. Zgodnie z doświadczeniem doktorów Semadeni i Pawczyńskiego aż 18% badanych przez nich zachorowań było powikłaniem powstałym w związku z usunięciem zęba jako rodzajem „urazu mechanicznego”. Zalecali, by „W leczeniu promienicy [...] uwzględnić rodzaj bakterii towarzyszących i stosować oprócz penicyliny antybiotyki działające na te drobnoustroje”⁴⁵.

Promienicy w dużej części dotyczyła także publikacja pokonferencyjna, opracowana redakcyjnie przez Semadeni-Konopackiej, wydana w 1960 r. po szczecińskim zjeździe Sekcji Chirurgii Stomatologicznej Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego (PTS) z listopada 1959 r. Organizatorem zjazdu i wydawcą książki był miejscowy oddział PTS⁴⁶. Opublikowano teksty referatów wygło-

⁴¹ *Ibidem*, s. 85.

⁴² I. Semadeni-Konopacka, C. Pawczyński, *Niektóre zagadnienia patogenezy i diagnostyki promienicy szyi i twarzy*, „Polski Tygodnik Lekarski. Organ Polskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1958, R. XIII, nr 39 (632), s. 1493–1500 (numer datowany: Warszawa, 29 IX 1958).

⁴³ *Ibidem*, s. 1497.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 1499 (bibliografia załącznikowa, zatytułowana *Piśmiennictwo*).

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Por. *Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej P.T.S.* [Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego]. *Obrady sekcji chirurgii stomatologicznej w Szczecinie*

szonych przez polskich specjalistów w dziedzinie chirurgii stomatologicznej, otolaryngologii, dermatologii, radiologii, neurologii i mikrobiologii, reprezentujących uczelnie medyczne Szczecina, Gdańska, Poznania, Zabrze oraz Wrocławia. Wydrukowano wypowiedzi ze zjazdowych dyskusji⁴⁷. Obrady i książkę otworzyło wystąpienie Semadeni-Konopackiej zatytułowane *Aktualne zagadnienia patogenezy i diagnostyki promienicy twarzowo-szyjnej*⁴⁸.

Dużym osiągnięciem lekarki było opracowanie i ogłoszenie drukiem pierwszej polskiej monografii traumatologii szczękowej⁴⁹. Autorka przedstawiła problemy anatomiczne, przyczyny i rodzaje urazów, powikłania, metody leczenia, zagadnienia, związane z opieką nad pacjentem i jego żywieniem. Uwzględniła sprawy dotyczące leczenia dorosłych i dzieci⁵⁰. Przeznaczyła odrębny rozdział na omówienie przepisów prawnych odnoszących się do złamań kości szczękowych oraz uszkodzeń „tkanek miękkich twarzy i jamy ustnej”. Scharakteryzowała polskie normy prawne z punktu widzenia „lekarza stomatologa jako biegłego” i dentysty orzekającego w kwestii inwalidztwa. Skupiła się też na problemie „zdolności do pracy po urazach tkanek miękkich i kości twarzy”⁵¹.

W 1971 r. profesor Semadeni-Konopacka przeszła na emeryturę. Jako emerytka nie zerwała kontaktu ze środowiskiem medycznym. Pozostała członkiem towarzystw naukowych. Chętnie brała udział w zebraniach i konferencjach poświęconych chirurgii stomatologicznej oraz szczękowo-twarzowej. Recenzowała prace doktorskie i habilitacyjne⁵².

Dowodem uznania dla zasług Ireny Semadeni w antyhitlerowskim ruchu oporu były takie odznaczenia, jak Krzyż Walecznych, Krzyż Armii Krajowej, Warszawski Krzyż Powstańczy. Otrzymała też Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi,

13–14 listopada 1959 roku, przewodniczący komitetu redakcyjnego I. Semadeni-Konopacka, Szczecin 1960, *passim*. Por. też A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202.

⁴⁷ *Ibidem, passim*.

⁴⁸ I. Semadeni-Konopacka, *Aktualne zagadnienia patogenezy i diagnostyki promienicy twarzowo-szyjnej*, [w:] *Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej P.T.S. [Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego]...*, s. 9–18.

⁴⁹ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 51; J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 76. Por. też I. Semadeni-Konopacka, *Traumatologia szczękowa*, Warszawa 1963, *passim*.

⁵⁰ *Ibidem, passim*.

⁵¹ *Ibidem*, s. 212–222. Zacytowane sformułowania na s. 218–219.

⁵² A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 76.

Medal Dziesięciolecia Polski Ludowej, odznakę „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, odznakę Tysiąclecia Państwa Polskiego i regionalny Złoty Gryf Pomorski⁵³.

Po przejściu na emeryturę powróciła do Warszawy, gdzie zmarła 8 kwietnia 1984 r.⁵⁴ Nabożeństwo żałobne odprawiono 13 kwietnia w kaplicy pw. św. Andrzeja Boboli na Rakowieckiej. Pogrzeb odbył się na cmentarzu ewangelicko-reformowanym na Żytniej⁵⁵, gdzie zmarła spoczęła obok syna Allana i męża, mających tam grób symboliczny⁵⁶. W „Życiu Warszawy” ogłoszono nekrolog, zawierający informacje o śmierci, nabożeństwie żałobnym i pogrzebie lekarki⁵⁷. Na łamach „Trybuny Ludu” ukazała się notatka o zmarłej⁵⁸. Środowisko zawodowe upamiętniło profesor Semadeni-Konopacką wspomnieniem pośmiertnym autorstwa Józefa Kraszewskiego, zamieszczonym w kwartalniku „Chirurgia Szczękowo-Twarzowa i Stomatologiczna”, publikowanym w Warszawie, będącym organem Sekcji Chirurgii Szczękowo-Twarzowej i Stomatologicznej PTS⁵⁹.

Irena Semadeni-Konopacka osiągnęła równie wysoką pozycję w środowisku dentystów-akademików, jak jej mąż Tadeusz Semadeni w kręgach sportowych, dziennikarskich i prawniczych. Oboje skutecznie działali w kierunku podniesienia stanu zdrowotności polskiego społeczeństwa, żona wykonując zawód lekarza, a mąż popularyzując uprawianie sportu⁶⁰. Irena Semadeni jest ważną postacią w dziejach polskiej stomatologii. Współtworzyła też naszą tradycję patriotyczną i martyrologiczną, działając w Armii Krajowej, w tym w czasie powstania warszawskiego.

⁵³ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 112; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 51.

⁵⁴ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; E. Konopacka, *op. cit.*, s. 113; T. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 51.

⁵⁵ „Życie Warszawy” 1984, R. XLI, nr 88 (12 600), s. 9 (nekrolog Ireny Semadeni z domu Konopackiej pseudonim doktor Konstancja) (nekrolog podpisany przez „syna, synową, wnuczki, prawnuczki i rodzinę”) (numer datowany: Warszawa, 12 IV 1984).

⁵⁶ A. Supady, J. Supady, *op. cit.*, s. 202; J. i E. Szulcowie, *Cmentarz ewangelicko-reformowany w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 209 (hasło: *Semadeni Tadeusz 1902 – poległ 19 VIII 1944 Warszawa, prawnik, działacz sportowy*).

⁵⁷ „Życie Warszawy” 1984, R. XLI, nr 88 (12 600), s. 9 (nekrolog I. Semadeni-Konopackiej) (por. też przyp. nr 56 i fragment tekstu, do którego się odnosi).

⁵⁸ (PAP), *Zmarła Irena Semadeni-Konopacka*, „Trybuna Ludu” 1984, R. XXXVII, nr 89 (12 332), s. 5 (numer datowany: Warszawa, 13 IV 1984).

⁵⁹ J. Kraszewski, *op. cit.*, s. 75–76.

⁶⁰ Por. też A. Uljasz, *op. cit.*, s. 59–77.

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Choroby jamy ustnej w okresie ciąży i porodu*, podała I. Semadeni-Konopacka, „Ginekologia Polska” 1950, R. XXI, nr 4/6 (214/216), s. 673–698.
- Drucka N., *Trzy czwarte... wspomnienia*, Warszawa 1977.
- Janina Chmieleńska, [w:] M. Czerwińska-Buczek, *Powstańcy '44. Bohaterowie i świadkowie. Rozmowy i relacje*, Warszawa 2015, s. 261–267 (wspomnienie Janiny Chmieleńskiej, zanotowane i opracowane do druku przez M. Buczek).
- Jankowski S., „Agaton”, *Z fałszywym ausweisem w prawdziwej Warszawie. Wspomnienia 1939–1946*, t. I, Warszawa 1996.
- Kraszewski J., *Wspomnienie pośmiertne o prof. dr Irenie Semadeni-Konopackiej*, „Chirurgia Szczękowo-Twarzowa i Stomatologiczna” 1985, R. I, nr 1 (1), s. 75.
- [Nekrolog Ireny Semadeni-Konopackiej], „Życie Warszawy” 1984, R. XLI, nr 88 (12 600), s. 9.
- Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej P.T.S.* [Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego]. *Obrady sekcji chirurgii stomatologicznej w Szczecinie 13–14 listopada 1959 roku*, przewodniczący komitetu redakcyjnego I. Semadeni-Konopacka, Szczecin 1960.
- (PAP), *Zmarła Irena Semadeni-Konopacka*, „Trybuna Ludu” 1984, R. XXXVII, nr 89 (12 332), s. 5.
- Rozprawy na stopień doktora medycyny, stomatologii i farmacji w latach 1945–1952*, oprac. i wstępem historycznym opatrzył Z. Woźniakowski, Warszawa 1963.
- „Róg” (Z. Milewicz), *W niemieckich rękach*, [w:] *Drogi cichociemnych*, [red. J. Tucholski], Warszawa 1993, s. 364–365.
- Semadeni-Konopacka I., *Aktualne zagadnienia patogenezy i diagnostyki promienicy twarzowo-szyjnej*, [w:] *Pamiętnik Zjazdu Sekcji Chirurgii Stomatologicznej P.T.S.* [Polskiego Towarzystwa Stomatologicznego]. *Obrady sekcji chirurgii stomatologicznej w Szczecinie 13–14 listopada 1959 roku*, przewodniczący komitetu redakcyjnego I. Semadeni-Konopacka, Szczecin 1960, s. 9–18.
- Semadeni-Konopacka I., *Promienica twarzowo-szyjna*, Warszawa 1955.
- Semadeni-Konopacka I., *Traumatologia szczękowa*, Warszawa 1963.
- Semadeni-Konopacka I., Pawczyński C., *Niektóre zagadnienia patogenezy i diagnostyki promienicy szyi i twarzy*, „Polski Tygodnik Lekarski. Organ Polskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1958, R. XIII, nr 39 (632), s. 1493–1500.
- Spis fachowych pracowników służby zdrowia, zatwierdzony i zalecony do użytku służbowego przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej pismem z dnia 4 VI 1960 r. nr KN. WER 0/25 60*, Warszawa 1961.
- Spis fachowych pracowników służby zdrowia, zatwierdzony i zalecony do użytku służbowego przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej*, Warszawa 1964.

OPRACOWANIA

- Bayer S., *Służba zdrowia Warszawy w walce z okupantem 1939–1945*, Warszawa 1985.
- Bayer S., *Szpital doktor Konstancji*, „Służba Zdrowia” 1969, R. XI, nr 12 (1020), s. 8.
- Budrewicz O., *Nadwiślańscy Szwajcarzy*, „Stolica” 1980, R. XXXV, nr 13/14 (1684/1685), s. 18–19 [cz. 1 artykułu]; nr 15 (1686), s. 6–7 [cz. 2 artykułu].
- Budrewicz O., *Sagi warszawskie. Trzecia seria sensacyjnych i powszednich, romantycznych i prozaicznych dziejów rodzin warszawskich*, Warszawa 1983.
- Konopacka E., *Kronika rodu Konopackich z Konopat i Polkowa*, Pelplin 1994.
- Kunert A.K., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, przedmowa A. Gieysztor, Warszawa 1987, s. 141 (hasło: *Semadeni Tadeusz 1902–1944, pseud. Teodor, Witold*).
- Małecka M., Machaliński Z., Konieczna S., *Henryk i Wojciech Gromadzczy – twórcy powojennej ginekologii gdańskiej*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2007, R. LXX, s. 157–158.
- Marcinkowski T., *Pamięci zmarłych profesorów, docentów i kierowników klinik Pomorskiej Akademii Medycznej w latach 1978–1988*, „Annales Academiae Medicae Stetinensis Pomorska Akademia Medyczna im. Gen. Karola Świerczewskiego w Szczecinie” 1978–1988, Suplement 25 IV, Dziesięciolecie Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, s. 45–71.
- Mielnik J., *Henryk Gromadzki 1886–1952*, [w:] *Historia chirurgii dyscyplin zabiegowych i anestezjologii Gdańska i regionu gdańskiego. Sympozjum naukowe 20 maja 1989 r. Pamiętnik*, red. Z. Wajda, Gdańsk 1989, s. 130–131.
- Semadeni Z., *Ojciec i syn – Tadeusz i Allan Semadeniowie*, „Jednota” 1994, R. XXXVIII, nr 8 (452), s. 12–14.
- Sękowska A., *Semadeni Allan Andrzej, e-r, s. Tadeusza e-r i Ireny z d. Konopackiej, ur. 17 kwietnia 1928*, [w:] *Ewangelicy warszawscy w walce o niepodległość Polski 1939–45. Słownik biograficzny*, t. I, Warszawa 2007, s. 508.
- Supady A., Supady J., *Semadeni-Konopacka Irena, pseud. konspiracyjny Konstancja (1901–1984)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVI, Warszawa–Kraków 1995–1996, s. 201–202.
- Szulcowie J. i E., *Cmentarz ewangelicko-reformowany w Warszawie. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1989, s. 209 (hasło: *Semadeni Tadeusz 1902 – poległ 19 VIII 1944 Warszawa, prawnik, działacz sportowy*).
- Tucholski J., *Cichociemni*, wyd. 3 uzupełnione, Warszawa 1988.
- Uljasz A., *Tadeusz Semadeni (1902–1944). Polski sportowiec, działacz i dziennikarz sportowy, bojownik antyhitlerowskiego ruchu oporu*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 1 (27), s. 59–77.
- Urbanek B., *Pielęgniarki i sanitariuszki w powstaniu warszawskim 1944 r.*, Warszawa 1988.

NETOGRAFIA

<http://www.bibliografia.gumed.edu.pl/cgi-bin/expertus3e.exe> (dostęp: 6 XII 2017)
(Bibliografia Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego).